

Coase Teoremine Alternatif Bakış

Öz

Bu makalenin ana hedefi Coase teoremini almasıık yaklaşımlara odaklanarak incelemektir. Yazında teoremin yerleşik versiyonu sıklıkla irdelenmesine rağmen alternatif yorumlar yeterince dikkate alınmamaktadır. Oysaki, Coase teoreminin ayrımlı şekilde değerlendirilmesi “Hukuk ve Ekonomi” disiplinde daha sistematik ve kapsamlı araştırmaların yapılmasını mümkün kılacaktır. Bu amaçla çalışmada öncelikle teoremin yerleşik versiyonu işlem maliyetleri ve mülkiyet hakları çerçevesinde irdelenmiş; daha sonra teoremin geçerliliğini sorgulamak amacıyla standart aktarıma yöneltilen eleştiriler taranmıştır. Gözlemlenen alternatif yaklaşımlar tartışılarak makale sonlandırılmıştır.

Erdem SEÇİLMİŞ¹

Anahtar Kelimeler: *Coase teoremi, işlem maliyetleri, mülkiyet hakları*

An Alternative View of the Coase Theorem

Abstract

The primary goal of this article is to examine the Coase theorem by focusing on the alternative approaches. Although the mainstream version of the theorem has been studied frequently in the literature, the alternative views have been rarely discussed. However, illustrating the theorem in different ways can lead to a more systematic and thorough examination in the discipline of “Law and Economics”. To accomplish this goal, the study starts with an investigation of the mainstream version of the theorem in the context of transaction costs and property rights; and followed by a review of the criticisms that have been directed against the standard demonstration in order to address the validity of the theorem. The paper is concluded with a discussion of the alternative approaches.

Keywords: *Coase theorem, transaction costs, property rights*

¹ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi
İİBF Maliye Bölümü;
ies@hacettepe.edu.tr

1. Giriş

“Hukuk ve Ekonomi (HE)”, yasaların etkilerini ve toplumsal arzu edirliliklerini araştırmak için mikroekonomik teoremin standart araçlarını kullanan bir alandır. HE analizinin birbirinden ayrı ama ilişkili üç hedefi mevcuttur. Bunlardan birincisi yasaların etkilerini öngörmek; ikincisi yasaların etkinliğini saptamak; üçüncüsü ise yasaları tahmin etmektir. Aktarılan hedeflerden ilki fiyat teorisinin, ikincisi refah ekonomisinin, sonuncusu ise kamu tercihi teorisinin inceleme alanına girmektedir (Friedman, 1987). Bu çerçevede, disiplin iki temel soruya cevap aramaktadır. Bu sorulardan ilki “yasaların iktisadi ajanların davranışları üzerindeki etkilerinin neler olduğudur”; ikincisi ise “bu etkilerin toplumsal olarak arzu edilip edilmediğidir”. Aktarılan pozitif ve normatif soruların cevaplanması için HE alanında sıklıkla ana akım iktisadın temel varsayımlarına ve neoklasik refah iktisadının ilkelerine başvurulmaktadır (Kaplow ve Shavell, 2002: 1665-1666).

HE, 1960’lı yıllardan sonra yaygınlaşan bir alan olmasına rağmen kökenleri oldukça eskiye dayanmaktadır. Bentham (1789) alanın öncüsü olarak kabul edilmektedir. Düşünür çalışmalarında; ceza normları, yaptırımlar ve mülkiyet hakları çerçevesinde birey davranışlarını faydacı perspektiften analiz etmiş ve bulgularını toplumsal refah açısından değerlendirmiştir. Alandaki yazın uzun süre sınırlı kalmıştır. HE teorisinin asıl gelişimi Coase (1960), Becker (1968), Calabresi (1968) ve Posner (1972) gibi modern bilim insanlarının katkısı ile gerçekleşmiştir. Alanda çalışmalar, 1970’lere kadar yasaların iktisadi sistem üzerine etkilerine odaklanırken; 1970’den sonra ana vurgu yasal sistemin çözülmesi için iktisadi analizin kullanımına kaymıştır.

HE disiplininin yerleşik hale dönüşmesi iki alan arasındaki metodolojik farklılıklar nedeni ile uzun zaman almıştır. Pozitif bilimlerin Popperci yaklaşımını yasal analiz ile bağdaştırmak zorlu bir uğraştır. Pozitif iktisadın tümdengelimci yöntem tercihlerini, Anglo-Amerikan hukuk biliminin tümevarımcı teknikleri ile uyumlulaştırmada tecrübe edilen güçlük alanın görece olarak geç gelişmesine neden olmuştur. HE içinde üç temel okuldan bahsetmek mümkündür. Disiplinin erken devlerinde; Chicago ekolü (Coase, Posner, vb.) pozitif analiz kapsamında informal toplumsal düzenlemele-

re odaklanmıştır. Yale ekolü (Calabresi, Kronman, vb.) ise normatif analiz çerçevesinde piyasa başarısızlıklarına müdahalede yasaların etkinliğini tartışmış; dağılım problemlerine ve devlet müdahalesine önem atfetmiştir. Disiplinde diğer önemli bir akım ise daha geç önem kazanan ve fonksiyonel analize vurgu yapan Virginia ekolüdür (Buchanan, Tullock, vb.). Bu akımın temsilcileri temel olarak normatif yaklaşımları eleştirerek metodolojik bireycilik varsayımı altında kamu tercihi teorisini şekillendirmişlerdir. Ek olarak; özellikle 1980 sonrasında kurumsal yaklaşımları benimseyen bilim adamları ile Avusturya ekolünü temsil eden araştırmacılar mevcut HE teorisini toplumsal ve tarihsel boyutlara yeterince önem atfetmediği için eleştirmiş ve yeni dönem HE teorisine çok seslilik kazandırarak alternatifler sunmuşlardır (MacKaay, 2000; Parisi, 2004a, 2004b).

HE çalışmalarının kapsamı gün geçtikçe genişlemekte ve alanda üretilen eserlerin sayısı artmaktadır. HE çalışmalarını çeşitli alt gruplarda toplulaştırmak mümkündür. Bu alanlar arasında mülkiyet hakkı, sözleşme hukuku, haksız fiil, medeni hukuk ve ceza hukuku öne çıkmaktadır (Polinsky ve Shavell, 2008). Bu çalışmanın da temel konusunu teşkil eden mülkiyet hukuku HE disiplininin en yoğun araştırma alanlarından biridir. Yazında mülkiyet hakkı üzerine şekillenen çalışmaların pek çoğu kurgularını Coase teoremine dayandırmaktadır. Bu nedenle Coase teoreminin doğru yorumlanması mülkiyet hakkı çerçevesinde HE analizinin bilimsel katkı yaratabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Teoremin yazında genel kabul gören yerleşik yaklaşımdan farklı yorumlanması ya da tamamen yanlışlanması; mülkiyet hakkı kavramıyla ilgili genel geçer ilkeleri sarsacak sonuçlar yaratabilecek nitelikte bir faaliyettir. Bu nedenle Coase teoremini yerleşik yorumun ötesinde alternatif şekilde değerlendiren yaklaşımları irdelemek bu çalışmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. Gerçekleştirilen tarama ışığında mülkiyet hukukunun iktisadi boyutları ve HE disiplininin temelleri tartışılacaktır. Bu kapsamda çalışma sonucunda elde edilecek saptamaların yazına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Coase teoremi yazında yaygın kabul gören şekliyle incelenmiştir. Üçüncü bölümde teoremin HE alanı ile bağlantısı mülkiyet hakları üzerinden tartışılırken; dördüncü bölümde Coase’in öncüsü kabul edildiği “Yeni

Kurumsal İktisadın (YKI)” temel ilkeleri paylaşılmıştır. Beşinci bölümde ise Coase teoremine getirilen eleştiriler aktarılmış ve son olarak genel değerlendirilmelere yer verilmiştir.

2. Coase Teoremi

Teoremin temel dayanağı, Ronald Coase’ın (1960) “Sosyal Maliyet Problemi” adlı eseridir. Ancak makalede yazar tarafından açıkça bir teorem öne sürülmemiştir. Coase teoremi, yazına ilk kez George Stigler’in (1996) “Fiyat Teorisi” adlı kitabıyla girmiştir. “Sosyal Maliyet Problemi” adlı makaleyi analiz eden Stigler (1966: 113); Coase teoreminin -kişisel ve sosyal maliyetlerin tam rekabet koşulları altında eşit olacağını işaret ettiğini aktarmıştır. Stigler tarafından sunulan teorem oldukça ilgi çekmiş ve hem teorik (Buchanan, 1973; Cooter, 1982; Demsetz, 1972; Regan, 1972; Medema ve Zerbe, 2000) hem de ampirik olarak (Ellickson, 1991; Hoffman ve Spitzer, 1982; Kahneman vd., 1990; McKelvey ve Page, 2000) temel bir tartışma alanı haline dönüşmüştür (Kuechle ve Rios, 2012: 129). Gerçekleştirilen deneysel uygulamalar sonucunda hem Coase’in savını destekleyen hem de yanlışlayan çıktılar gözlemlenmiş; deneysel olmayan sınamalar da ise genellikle Coase teoremi ile uyuşmayan sonuçlara ulaşılmıştır (Donohue, 1989; Ellickson, 1986; Farber, 1997). Günümüzde HE alanında yaygın kullanılan araçlardan biri haline gelen teoremin yazında genel kabul gören yerleşik sunumu aşağıda aktarılmaktadır:

“Tam rekabetin ve tam bilginin olduğu; ek olarak işlem maliyetlerinin gözlemlenmediği bir dünyada; ekonomideki kaynak tahsisi etkin olacaktır ve dışsallıklardan kaynaklanan maliyetlerin başlangıç etkisine ilişkin yasal düzenlemelerden etkilenmeyecektir (Regan, 1972: 427)”

Yukarıda aktarılan ifade Coase teoreminin güçlü versiyonudur. Bu versiyonuna iki hipotez barındırmaktadır. Hipotezlerden birincisi “etkinlik hipotezidir”; bu hipoteze göre aktarılan koşullar altında etkin kaynak tahsisi gerçekleşecektir. İkinci hipotez ise “değişmezlik hipotezidir”; bu hipoteze göre ise aktarılan koşullar altında yasal düzenleme nasıl olursa olsun aynı etkin tahsis gerçekleşecektir. Yerleşik yazında teoremin güçlü versiyonunu kullanan bilim insanlarının (Frech, 1979; Regan 1972; Zerbe, 1980) yanında sadece etkinlik hipotezini içeren zayıf versiyonu tercih eden araş-

tırmacılara da (Calabresi, 1968; Cooter ve Ulen, 2004; Polinsky, 1974) rastlanmaktadır (Medema ve Zerbe, 2000).

Teorem çerçevesinde, düzgün işleyen bir fiyat sistemi etkinliği tesis eden hayati faktördür. Refah iktisadının temel piyasa başarısızlıklarından biri olarak kabul ettiği dışsallıklar fiyat mekanizmasının işleyişini bozmaktadır. Dışsallıklardan ötürü kişisel maliyetler ile sosyal maliyetlerin farklılaşması piyasa sürecinin işlemlerini engellemektedir. Dışsallıklar; ekonomik sinyallerin iletilmesi gereken asıl mesajların farklılaşmasına ve etkin kaynak dağılımının bozulmasına neden olmaktadır (Kuechle ve Rios, 2012: 129). Coase teoremi dışsallıkların içselleştirilmesi hususunda hakim olan Pigoucu geleneği derinden sarsmıştır. Tarafların pazarlık yapma istekliliği arttıkça devlet müdahalesi olmadan dışsallıkların içselleştirilmesi seçeneği öne çıkmakta yani pareto etkin bir dengeye yakınsama olasılığı artmaktadır (Zelder, 1998: 65-66). Bu nedenle; dışsallıkların taraflarca içselleştirilmesi süreci mülkiyet rejimi ile yakından ilintilidir. Mülkiyet haklarının onu en verimli kullanabilecek tarafa tahsisi Coase yaklaşımında içselleştirmenin anahtarıdır.

İşlem maliyetleri mübadelenin bedelidir; bu nedenle işleyen bir piyasa ekonomisinde kaçınılmaz olarak işlem maliyetleri gözlemlenecektir (Coase, 1937). İşlem maliyetlerini temel olarak araştırma ve bilgi, anlaşma ve karar, uygulama ve yürütme olarak bileşenlerine ayırmak mümkündür (Dahman, 1979). Piyasa aktörlerinin uzlaşma çabaları bilgi ihtiyacı doğurmaktadır. Bilgiye ulaşmada ki güçlükler ise işlem maliyetlerini arttırmaktadır. Toplumsal ilişkilerin giriftleşmesi ile paralel olarak piyasaların daha karmaşık hale gelmesi sözleşmelerin de kompleksleşmesine neden olmaktadır. Bu dönüşüm ise kaçınılmaz olarak işlem maliyetlerinin çeşitlenmesine yol açmaktadır (Kama, 2011: 191). Bu nedenle sözleşmelerinin niteliğini belirleyen mülkiyetin özne ve nesnesi uzlaşma sürecinin temel anahtarıdır.

Coase yaklaşımına göre pazarlığın tarafları ve işlem maliyetlerinin düzeyi; dışsallıkları kimin içselleştirmesi gerektiğinin belirleyicisidir. İşlem maliyetlerinin yükselmesi devletin müdahale olasılığını arttırmakta iken azalması firma çözümünü işaret etmektedir. Zaten bir iktisadi ajan olarak firmaların temel işlevi bu noktada ortaya çıkmakta-

dır (Allen, 2000). Coase (1937), firmanın neoklasik iktisatta öngörüldüğü gibi kara bir kutu değil; işlem maliyetlerini minimize eden bir organizasyon olduğunu belirtmektedir.

Coase'ın "Sosyal Maliyet Problemi" adlı makalesini yazma amacı işlem maliyetlerinin önemi ni işaret etmektir. Ona göre işlem maliyetleri fiyat mekanizmasını işler kılmanın külfetidir. Araştırılması gereken öncelikli husus işlem maliyetinin boyutlarıdır. Bu perspektiften Allen (2000) işlem maliyetlerini; "Coase teoreminin işlememesine neden olan maliyetler" olarak tanımlamaktadır. Ancak bu noktada işlem maliyetlerinin tanımı ve kapsamı noktasındaki ayrılıklar; değerlendirmeleri de çeşitlendirmektedir. İşlem maliyetlerinin piyasa değişim sürecinin bir maliyeti olduğunu savunarak mülkiyet hukukuna ilişkin düzenlemeleri dışsal kabul eden HE yaklaşımı ile işlem maliyetlerini kurumların tesisi ve korunması özelinde araştıran YKİ yaklaşımı; aynı öncüllerden hareket etmelerine rağmen farklı sonuçları işaret etmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu ayrışma ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

3. Mülkiyet hakkı ve HE

Tarih boyunca çeşitli düşünürler tarafından farklı ontolojik ve epistemolojik yaklaşımlar benimsenmesi sonucu kimi zaman kutsal olarak nitelenen mülkiyet; kimi zaman hırsızlık ile eşdeğer tutulmuştur. Bu nedenle süreç içerisinde mülkiyet kavramı çok farklı biçimlerde betimlenmiştir. Mülkiyeti tek bir şekilde tanımlamak mümkün olmasa da günümüzde mülkiyet hakkına ilişkin genel kabul gören birtakım yaklaşımlar mevcuttur. Mülkiyet hakları; şeylerin varlığından ve kullanımından kaynaklanan; insanlar arasındaki onaylanmış davranışsal ilişkilerdir (Furubotn ve Pejovich, 1974). Ancak bu ilişkiler; bir eşya ile ona sahip olan arasında değil; o eşyaya sahip olmak isteyen diğer bireyler ile onun sahibi arasındaki ilişkilerdir (Işıқтаç ve Koloş, 2015: 238).

Mülkiyet hukuku ile ekonomi arasındaki bağının temelleri eskilere dayanmaktadır. Toplumların tercih ettikleri üretim faktörlerinin ve üretim tarzlarının ayrılaşması; mülkiyet kavramının ve ilişkilerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Avcı ve toplayıcı kavimlerin tarım toplumuna; tarım toplumunun sınıai bir organizasyona; sanayi toplumunun ise teknolojik bir örgütlenmeye ev-

rilmesi üretim ilişkilerini ve türevsel olarak mülkiyet dinamiklerini dönüştürmektedir. Kapitalizm öncesi toplumlarda mülkiyet toplumsal ilişkileri tanımlarken; Hobbes ve Rousseau gibi düşünürlerin etkisiyle sosyal sözleşme yaklaşımının benimsenmesini müteakiben modern toplumlarda mülkiyet ilişkileri bireyin hür iradesini yansıtır hale dönüşmüştür.

Ekonomi biliminin temel amacı kıt kaynaklarla sınırsız ihtiyaçlar arasında denge kurmaktır. Bu nedenle kıt olan faktörlerin kim tarafından sahiplenildiği ve kullanıldığı ekonomik örgütlenmenin belirleyici unsurudur. Üretim faktörlerine ilişkin mülkiyet hakkının kime ait olduğunu; malikin bu faktörler ile neler yapabileceğini, hakkını nasıl koruyabileceğini ve devredilebileceğini belirleyen düzenlemeler eş anlı olarak ekonomik yapının nasıl şekilleneceğini de işaret etmektedir. Bu nedenle ekonomi araştırmalarını; hukuk disiplini ile bütünleşik şekilde gerçekleştirmek analizlerin yerindediği için büyük önem taşımaktadır. Bu önemin farkında olan bilim insanları ekonomik sorunsalları aydınlatmak amacı ile mülkiyet hakkı üzerine odaklanarak HE alanının hızlı biçimde gelişmesine neden olmaktadır. HE disiplini; temel olarak ekonomik sistemler üzerine hukukun etkisini araştırmaktadır (Coase, 1988: 10).

Salt hukuksal açıdan yaklaşıldığında ise mülkiyet hakkına ilişkin temel düzenlemelerin kökenleri Roma hukukuna uzanmaktadır. Mülkiyet hakkı, hak sahibine eşya üzerinde kullanma (usus), yararlanma (fructus) ve tasarruf (abusus) yetkisi veren mutlak ve aynı bir haktır. Hukuk sistemlerinde mülkiyet hakları temel olarak eşya hukuku alanı içerisinde incelenmektedir. Eşya hukuku düzenlemeleri; başta mülkiyet olmak üzere aynı haklar, zilyetlik, menkul-gayrimenkul mallar, tapu sicili ve benzeri pek çok alt bileşeni kapsayacak şekilde tasarlanmaktadır. Son dönemde fikri sinai mülkiyet hakları da sistematik biçimde düzenlemelere dahil edilmektedir. Eşya hukuku bir toplum için; kaynak tahsisinin ve servet dağılımının yasal altyapısını oluşturmaktadır. Bu nedenle dağılım için kullanılan ölçütler farklılaştıkça; normlarda da farklılaşmalar gözlemlenmektedir (Cooter ve Ulen, 2004). Ancak kişilerin eşya üzerinde doğrudan hakimiyetinden kaynaklanan ilişkileri düzenleyen eşya hukuku farklı coğrafya ve zamanlarda farklı normlara odaklansa da temel hedef dört soru için cevap üretmektir: 1) Mülkiyet

hakları nasıl kurulur? 2) Neler özel mülkiyet konusudur? 3) Malikler malvarlıkları ile neler yapabilir? 4) Mülkiyet haklarının ihlali halinde hangi yaptırımlar uygulanır?

Yukarıda aktarılan soruların yanıtları mülkiyetin hukuksal temellerini işaret etmektedir. Mülkiyetin meşrulaştırılması; sözleşme-mülkiyet ilişkisi açısından da kurucu niteliktedir (Işıktaç ve Koloş, 2015: 244). Çağdaş örgütlenmelerde; bireyler arası sözleşme bağı ile sosyal yapı ve mülkiyet ilişkileri arasında önemli bir etkileşim mevcuttur. Sözleşme konusunun ne olabileceğinin yanıtı mülkiyete ilişkindir. Sözleşmenin niteliği mülkiyetin özne ve nesnesini işaret etmektedir. Mülkiyeti korumak ise ancak hukuka aykırılıklar sınırlandırıldığı, anlaşmazlıkları çözecek mekanizmalar oluşturulduğu ve otoritelerin keyfi uygulamalardan men edildiği takdirde mümkündür. Herhangi bir problem gözlemlendiğinde; uyumsuzluğun adil bir şekilde çözülmesi sistemi işler kılan temel unsurdur (Yücel, 2004: 299). Uyuşmazlıkların nasıl sonlandırılacağını öngören meşru bir hukuk sistemi; mülkiyet hukuku ve hak tahsisleri ile ilgili tereddütleri ortadan kaldırarak işlem maliyetlerini minimize etmektedir.

4. Kurumlar ve YKİ

İktisat teorisinin odağında kurumları gören yaklaşıma “Kurumsal İktisat” adı verilmektedir (Hodgson, 2000). Kurumlar; insanlar arasındaki ilişkileri belirleyen insanlar tarafından yaratılmış kurallar ve kısıtlamalardır. İnsanların kurumları oluşturmaktaki amacı belirsizlikleri azaltmak ve çevreyi kontrol etmektir. Kurumsalcılık temelde iki alt başlık altında incelenmektedir. Bunlar Veb-len, Commons ve Mitchell’in öncülüğünü yaptığı “Asıl Kurumsal İktisat (AKİ)” ile Coase, North ve Williamson gibi yazarların sürüklediği YKİ’dir. Kurumların önemi her iki ekol tarafından kabul edilse de kurumlara yaklaşımları arasında önemli farklar mevcuttur.

AKİ bir karşı çıkış iktisadı; yerleşik iktisada bir meydan okumadır (Yılmaz, 2007). AKİ; klasik iktisadın prensiplerine ve marjinalist anlayışın yöntem biliminin karşısına kurumları koyar (Orhan, 2011). AKİ; indirgemecilikten çekinmektedir; rasyonel birey varsayımını kabul etmez ve kurumlara odaklanır. Ek olarak; birikimli nedenselliğe odaklanarak teknolojiyi içselleştir. Bireyi toplumsal po-

zisyonu ile değerlendiren holistik bir yöntem bilim tercih eder. YKİ ise neoklasik iktisadı ikame edici değil bütünüleyici bir yaklaşım sergilemektedir. YKİ; AKİ tersine ortodoks iktisada yakın durmuş ve disiplinler arası çalışmalar ile ampirik araştırmalara ağırlık vermiştir. YKİ, AKİ’ye benzer şekilde yerleşik iktisadın tam bilgi, sınırsız rasyonellik ve işlem maliyetlerinin yokluğu varsayımlarını kabul etmez. Ancak neoklasik iktisadın metodolojik bireycilik kalıbını benimser. Bu ise AKİ ile YKİ arasındaki en belirgin fark olarak nitelendirilebilir. AKİ toplum içerisinde insan hareketlerini incelerken; YKİ salt olarak bireycidir. YKİ’ye göre bireyler risk ve belirsizlikler ile bütünlük işlem maliyetlerini azaltmak için kurumlara ihtiyaç duymaktadır. Ek olarak YKİ resmi kurumlara AKİ’den daha fazla önem atfetmektedir. Bu tip kurumlar kural yaratırken genellikle pazarlıkta yer alan baskın aktörler lehine çalışacak şekilde kurgulanmaktadır. Ancak ortodoks yaklaşımdan belirtilen şekilde ayrışmasına rağmen; YKİ, kurumsalcılığın kurucu ekolu olan AKİ yaklaşımına sempati duyanlar tarafından zaman zaman neoklasik iktisadı meşrulaştırmak ile itham edilmektedir.

YKİ, temel olarak iki alt çalışma alanına ayrılmaktadır. Öncelikle piyasalar ve firmaların içinde bulunduğu kurumsal çerçeveyi analiz eden YKİ; ikinci olarak ise işlem maliyetleri ile bağlantılı olarak sözleşme ilişkilerine odaklanır. Ortodoks fiyat teorisi ile uzlaşa içinde olan YKİ; eksik rekabetin gözlemlendiği piyasalarda problemleri çözen kurumsal bir örgütlenmeyi işaret etmektedir. YKİ; işlem maliyetlerinin kaynağı, devamlılığı ve sonuçları ile ilgilenerek kurumların ve organizasyonların ekonomideki rolünü açıklamaktadır (Çetin, 2012). YKİ, işlem maliyetlerini düşürme çabasını bir ekonomikleştirme olarak değerlendirirken; AKİ, işlem maliyetleri azaltma girişimini piyasayı ele geçirme ve iktisadi gücü arttırma çabası olarak yorumlamaktadır (Şenalp, 2007: 86).

YKİ, kurumlar ve örgütsel düzenlemeler üzerinde odaklanmakla birlikte; ikisi arasındaki ayırım hususunda oldukça hassastır. Kurumların, örgütsel yapı ve düzenlemelerle ilişkisini araştırmaktadır. Örgütsel düzenlemeler, üretim ve değişimi daha kolay hale getiren yönetim yöntemleridir. Piyasalar, firmalar, sözleşmeler temel olarak üretim ve değişimi kolaylaştırma araçlarıdır. YKİ, resmi kurumsal çerçeveye ek olarak yönetim yöntemlerini de incelemektedir. Bu nedenle işlem maliyetle-

rine önem atfetmekte ve sözleşmelerin yönetişimine odaklanmaktadır. İşlem maliyetlerinin azalması, mülkiyet haklarının işletilmesine ve sözleşmelerin etkin çalışmasına yol açmaktadır.

Coase perspektifinden; formal kurumların işaret ettiği hukuk düzeninin evrimleşmesi; ekonomik örgütlenmenin yapısal dönüşümünü kaçınılmaz kılmaktadır. Coase'ın öncüsü kabul edildiği YKİ yaklaşımında; işlem maliyetleri ile bütünleşik olarak sözleşme ve mülkiyet hukukuna büyük değer atfedilmesinin temel nedeni budur. Mülkiyet haklarının varlığı düşük işlem maliyetlerini mümkün kılmaktadır (Çetin, 2012). Ancak tam rasyonellikten ıraksandıkça işlem maliyetleri artmaktadır. Sınırlı akılcılık; belirsizlik ve risk altında yerleşik iktisadın öne sürdüğü tam rasyonellik argümanının geçerli olmayacağını işaret etmektedir (Simon, 1955). Bu çerçevede kurumların asıl işlevi belirsizlikleri minimuma indirerek işlem maliyetlerini minimize etmektir (Şenalp, 2007: 60-63).

5. Eleştiriler

Coase teoremine karşı getirilen eleştirilerin önemli bir kısmı teoremin doğru bir hükümü bildirmesi için gerekli koşulan varsayımlara yöneliktir. Sorgulanan ön koşullar içerisinde sıfır işlem maliyeti varsayımı öne çıkmaktadır. Ek olarak teoremin geçerliliğini holistik şekilde sorgulayan çalışmalara ve alternatif kural önerilerine de rastlanmaktadır. Bu bölümde dört ana başlık altında vurgulanan noktalar tartışılacaktır.

5.1. İşlem maliyetleri ilişkin değerlendirmeler

Yazında en sık eleştiri sıfır işlem maliyeti varsayımına yöneltilmektedir. Coase teoremi denildiğinde genellikle araştırmacıların zihninde Coase'ın "Sosyal Maliyet Problemi" adlı makalesinde paylaştığı fikirlerden ziyade Stigler tarafından sunulan versiyon canlanmaktadır. Bu ise Coase teoremi olarak öne sürülen önermenin Coase'ın makalesinin ana mesajı olmadığı gerekçesi ile eleştirilmektedir. Stigler, Coase teoreminin "tam rekabet altında kişisel ve sosyal maliyetlerin eşit olduğunu" işaret ettiğini belirtmektedir. İlgili bağlamda teorem, yasal düzenlemelerin yapısının işlem maliyetlerini nasıl farklılaştırabileceğini göstermekte ve yasal sistemin iktisadi performansa etkilerini araştırmak için bir fırsat sunmaktadır. Bu çerçevede

de Stigler; Coase teoremini, piyasa ekonomisinin etkin işleminin mümkün olduğunu işaret etmek ve olası önemsiz aksaklıkların işlem maliyetleri ile hukuksal yapı arasındaki etkileşime odaklanarak çözülebileceğini vurgulamak için kullanmıştır.

Ancak Coase'ın çalışmasını farklı yorumlayan kimi yazarlar; Coase'ın sıfır işlem maliyeti varsayımını kullanarak dış geçerlilik problemine dikkat çektiğini ve piyasa başarısızlıklarının yarattığı sürtünmenin önemini vurguladığını ileri sürmektedirler. İşlem maliyetlerine ilişkin itirazların temel dayanağı olarak Coase'ın ifadeleri gösterilmektedir. Coase (1998) eserinde; piyasa işlemlerinin doğru analiz edilebilmesi için sıfır işlem maliyeti varsayımının terk edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Gerçek ekonomilerde işlem maliyetleri kaçınılmazdır ve bu nedenle mülkiyet hakları rejimi düzenlenmek zorundadır. Rejimi; sözleşmeler ya da insanların kaynakları nasıl kullanacağına dair kurallar tesis ederek düzenlemek mümkündür (Lee ve Smith, 2012: 146-150). Bu yaklaşıma göre Coase'ın temel amacı kaçınılmaz olan piyasa aksaklıklarını onarmak için devreye giren kamu kesiminin; problemi çözmek yerine daha da kökleştirebileceğini işaret etmektir (Medema, 2011: 12-34).

Coase, sıfır işlem maliyeti varsayımı ile sürtünmesiz hipotetik bir dünyanın varlığını öngörmektedir. Ancak sürtünme yaratan ve piyasa mekanizmasının işleminde sekte vuran işlem maliyetlerinin kapsamı açık şekilde belirtilmemiştir. Eğer işlem ile salt sözleşme ilişkisinin kastedildiği kabul edilirse sürtünmeyi sözleşme kurmanın maliyeti olarak tanımlamak mümkündür. Bu perspektiften sözleşme, mülkiyet hakkı üzerine gerçekleşen pazarlığın koşullarını betimlediğine göre iyi tanımlanmış bir mülkiyet hakları rejimi sosyal refahı optimum kılmak adına gerekli bir koşul olarak dikkat çekmektedir.

İşlem maliyetleri konusundaki aktarılan çokseslilik; HE ile YKİ yaklaşımları arasında gözlemlenen ayrışmanın ana nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. HE alanında çalışan araştırmacılar işlem maliyetlerini piyasa mekanizmasını bedeli olarak betimlemekte ve Coase'ın (1998: 10) işaret ettiği üzere ekonomik sistemin işleyişi üzerine hukukun etkisini araştırmaktadırlar. İlgili bağlamda; HE incelemelerinde yasal sistem genellikle dışsal olarak kabul edilmektedir. Bu neden-

le mülkiyet hakları ve sözleşmeler birbirinin ikamesidir ve sıfır işlem maliyelerinin varlığı halinde mülkiyet haklarına gerek yoktur (Cheung, 1998). HE’de mülkiyet ve sözleşme konularının bütünleşik bir şekilde ele alınmasının temel nedeni budur. Eğer sözleşmeler dağıtımda adalet sağlanmanın ve servet transferinin bir aracı olarak kabul edilirse; mülkiyet hakkı ve sözleşme arasındaki yakın bağ daha sistematik olarak algılanacaktır. Çünkü son tahlilde; sözleşme ile neyin devredilebileceği mülkiyete ilişkin bir husustur.

Bu çerçevede HE disiplini esas olarak hukuk disiplininin mülkiyet hakkı kavramı ile iktisat disiplininin işlem maliyeti kavramını birleştirerek sözleşme teorisini çözümlemenin temel aygıtı olarak kullanır. Dolayısıyla sözleşmenin temel dinamiği olan pazarlık süreci, etkinliğin bir çeşit rehberi haline dönüşmektedir. Pazarlık problemi iki tarafın karşılıklı fayda sağlamak için ortaklaşa çözüm yaratma fırsatına sahip olduklarında karşılaştıkları durumdur. Geleneksel pazarlık modeli çerçevesinde işbirliği tüm tarafların faydasını arttıracak ek bir refah artışını işaret etmektedir. Bu çerçevede iletişim ve uzlaş; toplumsal hayatın düzenli işlemesi ve tüm toplum üyelerinin refah içerisinde yaşamaları için gerekli müesseselerdir. Tablo 1’deki birinci durum Coase teoreminin geçerli olduğu durumu işaret etmektedir. Ancak daha önce

de vurgulandığı gibi birinci durum hipotetiktir. Bu durumun geçerli olduğu varsayıldığında; eşya hukukunun cevap aradığı soruların yanıtlarını, herhangi bir hukuksal düzenlemeye gerek kalmadan taraflar arasındaki pazarlık ilişkisinden türetmek mümkündür (Cooter ve Ulen, 2000: 74).

YKİ yazınında ise işlem maliyetleri sadece sözleşme maliyetleri olarak algılamamakta ve konuya daha geniş bir perspektiften yaklaşılmaktadır. İşlem maliyetleri gerçek dünyada çok daha çeşitli ve hacimlidir. Bu nedenle sürütümleri ortadan kaldırmakta en başarılı olacak kurumun tespit edilmesi için sistemdeki tüm kurumların karşılıklı olarak analiz edilmesi gereklidir. Bu yaklaşım açısından kurum maliyeti; işlem maliyetini de kapsayan daha geniş bir kavramdır. Kurum maliyeti; kurumların oluşması, gelişmesi ve dönüşmesi için katlanılan tüm maliyetleri bünyesinde barındırmaktadır. Hukuksal rejim ise sistemin organik bir parçasıdır ve içsel olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle YKİ perspektifinden mülkiyet hakları ve sözleşmeler tam ikame değildir (Lee ve Smith, 2012). Kurumlara atfedilen büyük önemin kökeninde bu önerme vardır. Kurumların önde gelen işlevi maliyetleri minimize etmektir. Coase (1937); “Firmanın Doğası” makalesinde de temel olarak bu argüman işaret edilmektedir.

Tablo 1. İşlem Maliyetlerinin Etkileri

İşlem Maliyetleri (İM)	
Hukuk ve İktisat • İM = Sözleşme Maliyetleri (SM)	Yeni Kurumsal İktisat • İM = Kurum Maliyetleri (KM)
<p>1. Durum: $SM = 0 \rightarrow İM = 0$</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Sözleşme = Mülkiyet hakkı ○ Mülkiyet hakları önemsizdir. ○ Hukuk sitemine gerek yoktur. 	<p>2. Durum: $SM = 0 \rightarrow KM \neq 0$</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Sözleşme \neq Mülkiyet hakkı ○ Mülkiyet hakları önemlidir. ○ Hukuk sitemine gerek vardır. ○ Hukuki düzenleme içseldir.
<p>3. Durum: $SM \neq 0 \rightarrow İM \neq 0$</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Sözleşme \neq Mülkiyet hakkı ○ Mülkiyet hakları önemlidir. ○ Hukuk sitemine gerek vardır. ○ Hukuki düzenleme dışsaldır. 	<p>4. Durum: $SM \neq 0 \rightarrow KM \neq 0$</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Sözleşme \neq Mülkiyet hakkı ○ Mülkiyet hakları önemlidir. ○ Hukuk sitemine gerek vardır. ○ Hukuki düzenleme içseldir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

5.2. Diğer varsayımlara ilişkin değerlendirmeler

Coase teoreminin öngördüğü sonuçların elde edilmesi çeşitli ön koşulların eş anlı varlığını gerektir-

mektedir. Ancak bu ihtiyaç teoremin dış geçerliliğine ilişkin tereddütleri de beraberinde getirmektedir. Gerçek dünyada rekabetçi olmayan piyasaların, bedelsiz faktör kullanımının, gelir-servet etkilerinin, ödeme-kabul etme isteklilikleri arasında uyumsuzluğun, vb. varlığı teorem için önemli kı-

sıtlardır. Bu kısıtlara ilişkin eleştiriler yöntem olarak varsayımların esnetilmesinin teoremin geçerliliği üzerine etkisini test eder; ancak temelde varsayılan ön koşulların varlığı halinde teoremin geçerliliğini sorgulamaz. Bu kapsamda incelenebilecek başlıca hususlar aşağıda aktarılmaktadır (Medema ve Zerbe, 2000):

Rant benzeri gelirler: Teoremin genel geçer bir niteliğe kavuşması için; yükümlü tarafça yürütülen faaliyetlerin sebep olunan dışsallıklar nedeniyle üstlenilen maliyetleri karşılamaya yetecek rant benzeri gelir yaratması gerekmektedir. Rant benzeri gelirlerin varlığı ise üretim faktörlerinin kıtlığından kaynaklandığı için ancak kısa vadede mümkündür. Bu nedenle mülkiyet hakları rejimine bağlı olarak tam rekabet piyasasında rant benzerlerinin ortadan kalkması pazarlık dinamiğinin kaybolmasına ve teoremin geçerliliğini yitirmesine neden olacaktır (Shapiro, 1974).

Vade: Uzun vadede endüstrilerin kalabalıklaşması çeşitli problemleri de beraberinde getirmektedir. Eğer tazmin ödevi negatif dışsallıktan sorumlu firmalara verilirse; o zaman mağdur endüstriye yeni girişler olacaktır; mülkiyet hakları rejiminin farklı düzenlendiği diğer durumda yani ödeme yükümlüğü mağdur firmalara verilirse negatif dışsallıktan sorumlu endüstrinin getirisi artacak ve endüstriye giriş cazip hale gelecektir. Bu şartlar altında Coase teoreminin güçlü versiyonunda aktarılan her iki hipotez de geçerliliğini yitirecektir. Alternatif yasal düzenlemenin farklı endüstri giriş dinamiklerine yol açması değişmezlik hipotezinin; herhangi bir endüstrinin aşırı kalabalıklaşması sonucu çıktı miktarının optimal düzeyi aşması da etkinlik hipotezinin geçerliliğini yitirmesine neden olacaktır (Holderness, 1989).

Maliyet fonksiyonu: Teoreminin geçerli olması için maliyet fonksiyonunun ayrıştırılabilir nitelikte olması gerekmektedir. Ancak gerçek dünyada karşılaşılan durum varsayımdan farklıdır. Üretim dışsallıkları; maliyet fonksiyonu içerisinde bütünlük şekilde yer aldığı için diğer bileşenlerden ayrıştırılması olanaksızdır. Bu nedenle kaynak tahsisi yasal altyapıdan bağımsız değildir. Mağdur firmanın üretim maliyetleri hem kendi çıktı düzeyine hem de negatif dışsallık yaratan firmanın çıktı düzeyine bağlıdır; ancak bu bağımlılık salt aritmetik bir toplamdan ziyade karmaşık bir fonksiyona dayanmaktadır. Bu nedenle; maliyet fonksiyonun-

dan ve hukuksal düzenlemelerden bağımsız etkin bir dengeye ulaşılması ancak tüm faaliyetlerin tek bir firma tarafından gerçekleştirildiği bir ekonomide mümkündür. Ancak firma birleşmelerin maliyetlerine ilişkin soru işaretleri tereddütlerin tamamen ortadan kalkmasına engel olmaktadır (Marchand ve Russell, 1973).

Üretim kümesi: Zararlı üretim dışsallıklarının varlığı halinde firmaların üretim kümeleri dışbükeyliklerini yitirebilmektedir. Dışbükeylik varsayımının ortadan kalkması ise rekabetçi denge çözümüne ulaşmayı engellemektedir. Üretim kümelerine ilişkin eksik bilgi probleminden ötürü taraflar daha pareto etkin bir noktanın varlığından haberdar değildir. Tarafların bilgi eksikliğini gidermek için çaba içine girmesi ise bilgi edinmeye ilişkin maliyetlerin ortaya çıkmasına ve sıfır işlem maliyetleri varsayımının ihlaline neden olacaktır (Murty, 2010; Starrett, 1972).

Uyumsuzluk: Tarafların marjinal ödeme ve kabul etme isteklilikleri arasındaki uyumsuzluk; piyasada gerçekleşen işlem sayısını azaltacaktır. Eğer iki mal arasındaki marjinal ikame oranı başlangıç dağılımından etkileniyorsa; bir malın mülkiyetini kazanan taraf malı satmama eğiliminde olacaktır. Son tahlilde pazarlık sonucu; mülkiyet haklarının başlangıç dağılımından bağımsız olmayacak; bu ise değişmezlik hipotezini geçersiz kılacaktır (Kahneman, vd., 1990).

5.3. Teoremin yanlışlanması

Tüm varsayımların eş anlamlı gerçekleşmesi durumunda dahi teoremin geçerliliğini tartışmak mümkündür. İlgili kapsamda kimi yazarlar tarafından tüm ön şartların varlığının etkin denge çözümünü garanti etmeyeceği öne sürülmektedir. (Kuechle ve Rios, 2012: 129). Bu görüşün öncülerinden Cooter (1982), teoremin yanlış olduğunu savunmaktadır. Cooter'a göre müzakere süreci maliyetsiz olsa dahi pazarlığın bir sonuca ulaşmaması mümkündür. Stratejik davranış sonucunda işbirliği gözlemlenmemesi olasıdır. Bu nedenle pazarlığın yarattığı işlem maliyetlerini azaltmak pek çok zaman uzlaşma ihtimalini arttırmaz. İletişim maliyetli olduğunda stratejik davranmak daha etkin bir tercih olduğu için Cooter teoremin doğru olmadığını öne sürmektedir. Çünkü rekabetçi olmayan süreç önündeki gerçek engel pazarlığın maliyeti değil; süreç sonunda oluşacak artığın paylaşılma-

sına ilişkin bir kuralın yokluğudur. Cooter; Coase yaklaşımını bir teorem olarak değil ama bir konjonktür olarak faydalı bulmaktadır. Yazar, bu konjonktürün mahkemeler tarafından yükümlülüklerin dağıtılması aşamasında bir rehber olarak kullanılabileceğini ifade eder. Mahkemeleri, yasal sorumlulukları piyasa çözümünü dikkate alacak şekilde dağıtması toplumsal refahı olumlu etkileyecektir. Ancak burada mülkiyet haklarının nasıl nitelendiği büyük önem taşımaktadır. Eğer haklar kişisel servetin bir parçası olarak kabul edilirse; servet dağılımının kaynak tahsisini etkilediği sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu sonuç ise bir çelişkiyi işaret ettiği için yine Coase yaklaşımını aşındıracak nitelikte bir vargıdır (Farber, 1997: 406).

Usher (1988), ise Cooter'dan farklı olarak pazarlığı uzlaşa ile noktalanmış bir müzakere süreci olarak değerlendirmektedir. Ancak taraflar arasındaki müzakere sonucunda uzlaşmaya varılmazsa işlem maliyetleri gözlemlenmektedir. Usher'in, Coase teoremine ilişkin temel kaygısı; "başlangıç mülkiyet hakkı tahsisi; kaynak dağılım etkinliğini değiştirmeyecektir" tümcesinde kullanılan -değiştirmeyecektir- kelimesinin anlamına dairdir. Kelimeyi iki farklı şekilde yorumlamak mümkündür. Her iki yorum mülkiyet haklarına ilişkin farklı çıkarımları işaret etmektedir.

Teoremin yazındaki genel geçer sunumunun temel versiyonunu iki parçalı olarak düzenlemek mümkündür:

- A: Eğer işlem maliyetleri sıfır ise
- B: Başlangıç mülkiyet hakkı tahsisi; kaynak dağılım etkinliğini değiştirmeyecektir.

B'de aktarılan ifadenin iki farklı şekilde yorumlanması mümkündür.

- B1: Mülkiyet hakkı nasıl tahsis edilirse edilsin kaynak dağılımı etkindir.
- B2: Mülkiyet hakkının tahsis edilip edilmediğinden bağımsız olarak kaynaklar etkin dağılacaktır.

Usher'e göre B1 ve B2 arasında önemli farklar vardır ve ikisinin eşanlı olarak doğru olması mümkün değildir. Bu noktada teoremin A ve B1'den

oluştugu kabul edilirse (mülkiyet haklarının belirlenmesi iktisadi etkinlik için gerekli ve yeterli koşuldur); teorem yanlıştır. Eğer teorem A ve B2'nin birleşimi olarak değerlendirilirse (işlem maliyetlerinin yokluğunda etkinliğin sağlanması için mülkiyet haklarına ihtiyaç yoktur); teorem bir totolojiden ibarettir (Usher, 1998: 3-4). Bu şekli ile teorem yenilik işaret etmeyen bir önermedir. Sadece başlangıç varsayımlarının form değiştirmesinden ibaret olan önerme; sosyal bağıntıların açıklanması için faydalı değildir ve gerçek dünyada dair nedensellik analizlerine katkı sağlamaz (Von Hayek, 1937).

Cooter ve Usher'e ek olarak yazında daha keskin eleştirilere de rastlamak mümkündür. Örneğin, Demsetz (2011) işlem maliyetlerinin etkisizlik yaratacağı savını reddeder. Ona göre işlem maliyetleri, mal üretim maliyetlerinden farklı değildir. Eğer bir işlemin maliyeti; sağlayacağı faydadan fazla ise bu işlemin gerçekleşmemesi etkindir. Bu açıklama zımni olarak piyasa başarısızlıklarının; ekonominin etkin işlemesi için gerekli olduğunu öne sürmektedir. Bu sav ise teoremi sekteye uğratarak; Coase'in yarattığı hipotetik dünyayı sarsmaktadır. Aivazian ve Callen (1981) ise uzlaşmalı bir oyun kurgusu altında dahi aktör sayısının artışının Coase teoremini bir totolojiye dönüştüreceğini belirtmektedir. Bu yaklaşımın altında; dışsal ekonomiler ve ölçek ekonomileri gibi durumların varlığının müzakerelerin durmasına neden olacağı öngörüsü yatmaktadır.

5.4. Farklı bir öneri: Posner kuralı

Coase teoreminin genel geçer versiyonu; ideal koşullarda hakların dağılımından bağımsız olarak pareto etkin dengeye ulaşılacağını işaret etmektedir. Ancak, Posner'in (1972) bu hususta tereddütleri mevcuttur. Ona göre hakların başlangıç tahsisi; servet dağılımını değiştirdiği için kaynak etkinliği üzerinde belirleyicidir. Bu nedenle Posner piyasa işlemediği zaman hakların nasıl paylaşılması gerektiğine dair Coase'den farklı bir ilke önermektedir. Posner kuralı olarak adlandırılan bu ilke; hakların müzayedeye benzer şekilde ona en çok değeri verene tahsis edilmesini önermektedir. Diğer bir deyişle; özellikle bilgi problemi nedeni ile piyasanın çalışmadığı zamanlarda; hakların nasıl dağıtılacağına piyasa dinamikleri dikkate alınarak karar verilmez yani piyasa taklit edilmelidir. Posner kuralının temelinde ekonomide-

ki tüm ajanların faydasının eş anlı artmayabileceği savı yatmaktadır. Ancak taraflardan birinin faydası artarken diğeri azalması; toplumsal refahın artmasına engel değildir. Çünkü Posner kuralında, Coase yaklaşımının tersine maksimize edilme-ye çalışan fayda değil servettir. Servet ise hakların başlangıç dağılımına bağlıdır. Bu nedenle Posner, Coase'den farklı olarak pareto etkinlik kriteri yerine Kaldor-Hicks etkinlik kriterini kullanmaktadır. Posner kuralına göre piyasa mekanizması çalışmadığında haklar onun için en çok bedel ödemek isteyene tahsis edilmelidir (Coleman, 1980).

Posner kuralını; Coase teoremine karşıtı olarak benimlemek iddialı bir savdır. Kuralı; ikame bir yaklaşımdan ziyade işlem maliyetlerinin varlığı halinde geçerliliğini yitiren Coase teoremini tamamlayıcı ek bir önerme olarak değerlendirmek isabetli olacaktır. Çünkü her pareto etkin iyileştirme eş anlı olarak Kaldor-Hicks etkinlik kriteri açısından da bir iyileştirmeyi işaret etmesine rağmen; Kaldor-Hicks etkinlik kriteri dikkate alınarak gerçekleştirilecek olan iyileştirmelerin eş anlı olarak pareto etkin nitelikte olanlarının sayısı oldukça sınırlıdır. Bu noktadan hareketle; Coase ve Posner'in ahlaki yaklaşımlarının da farklı olduğunu öne sürmek mümkündür. Coase yaklaşımı; faydacı ve liberteryen bir ahlak teorisi üzerine şekillenirken; servet maksimizasyonuna odaklanan Posner'in pek çok argümanı faydacı ahlak teorisi ile uyumamaktadır. Posner'e göre toplum, faydaya değil servete önem atfetmektedir (Coleman, 1982).

6. Genel Değerlendirme

Coase; işlem maliyetlerinin ve mülkiyet haklarının ekonomik sistem üzerine etkilerini araştıran çalışmaları nedeniyle 1991 yılında Nobel ekonomi ödülüne layık görülmüştür. Ödül komitesi; Coase'ın piyasa kurumları teorisi alanında HE disiplinine yaptığı katkılara büyük önem atfetmiştir.

Coase'ın bilim hayatı süresince yaptığı katkılar toplulaştırıldığında; ekonomik sistemlerin işlerliğini arttırmayı hedeflediği görülmektedir. Yazar; bu nedenle fiyat mekanizmasının etkin çalışmasını engelleyen dışsallıkların işlem maliyetleri üzerine etkisine odaklanmış ve mülkiyet hakkı dağılımının işlem maliyetlerinin nasıl paylaşılacağını belirlediğini tespit etmiştir. Diğer bir deyişle; Coase kişisel maliyetler ile toplumsal maliyetlerin eşitlenmesine yönelik içselleştirme girişiminden ne ölçü-

de ve kimin sorumlu olduğunu belirlemek görevini hukuk sistemine atamıştır. Bu çerçevede dağılıma ilişkin risk ve belirsizliklerin azaltılmasında kurumların önemini vurgulamıştır. Mülkiyet hakkı ve sözleşmeler çerçevesinde hukuksal yapının iktisadi hayat üzerine etkilerini araştırması nedeni ile HE disiplininin kurucusu kabul edilen Coase; ekonomik sistemlerin işleyişinde kurumlara attığı değerden ötürü de YKİ önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak; her iki disiplinin işlem maliyetleri konusunda yaklaşımları farklılaşmaktadır. İşlem maliyeti HE alanında sözleşme maliyeti olarak değerlendirilirken; YKİ okulu tarafında işlem maliyeti ile kurum maliyeti özdeş tutulmaktadır.

Coase'ın kimi görüşleri konusunda ayrıışan lehte düşünce okullarına ek olarak teoremi yadsıyan çeşitli yaklaşımlar da mevcuttur. Karşıt görüş sunan araştırmacılardan bir kısmı teoremin Stigler tarafından yerleşik hale getirilen sürümünün hatalı bir çıkarsama olduğunu öne sürerek ön koşulları irdelemekte; bir kısmı ise teoremi bütünsel olarak yanlış ya da totolojik olarak değerlendirmektedir. Coase teoreminin; ana akım yaklaşımdan farklı yorumlanması ya da yanlışlanması; HE'nin genel geçer ilkelerinin de yeniden tartışılmasına neden olmaktadır. Geliştirilen her farklı değerlendirme beraberinde mülkiyet ve sözleşme hukuku gibi HE analizinde yoğun araştırılan alanlara ilişkin vargıların çeşitlenmesine yol açmaktadır. Bu nedenler disiplin dinamik bir yapı kazanmakta ve sürekli evrilmektedir.

Bu çalışmada, yazında genel geçer sürümü sıklıkla araştırılmasına rağmen ayrıksı çözümlenmeleri yeterince irdelenmeyen Coase teoremi; alternatif yaklaşımlara odaklanılarak incelenmiştir. İlgili çerçevede vurgulanan farklılaşmaların dinamikleri araştırılmış ve tecrübe edilen ayrıışmaların teori üzerindeki yansımaları tartışılmıştır. Kanımızca benzer öncüller ile muhtelif çıktılara ulaşılmasının temel nedeni Coase teoremi üzerinden; yerleşik iktisat paradigmasını sorgulama çabasıdır.

Coase, ekonomik teoremin gelişiminde önemli bir rol oynamış; lehte ve aleyhte pek çok düşünceye ilham kaynağı olmuştur. Coase'ın temel hedefi, neoklasik iktisat kuramının katı varsayımlarını yumuşatarak ekonomi bilimini hukuk ile eklemleştirmek ve böylece neoklasik kuramın gerçek hayatta tecrübe edilen iktisadi olayları açıklama gücünü

arttırmaktır. Kanımızca; Coase'ın vargısını yanlışlanamaz bir önerme ya da mutlak bir yanılı olarak değerlendirmektense; gerçek ekonomileri daha sağlıklı analiz edebilmek için kurgulanmış hipotetik bir araç olarak algulamak iktisat biliminin gelişimi açısından daha faydalı bir yaklaşım olacaktır. Bu çerçevede teoremi analiz eden ampirik çalışmaların sayısının artış göstermesi; daha isabetli vargılara ulaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

AIVAZIAN, V. A. and J. L. CALLEN; (1981), "The Coase Theorem And The Empty Core", *Journal of Law and Economics*, 24(1), pp. 175-181.

ALLEN, D. W.; (2000), "Transaction Costs", B. BOUCKAERT and G. DE GEEST (Ed.), *Encyclopedia of Law and Economics*, Cheltenham, Edward Elgar, pp. 893-926.

BECKER, G. S.; (1968), "Crime and Punishment: An Economic Approach", *Journal of Political Economy* 76(2), pp. 169-217.

BENTHAM, J.; (1789), "An Introduction To The Principles Of Morals And Legislation", (The Utilitarians, 1973 edition), Anchor Books, Garden City, New York, pp. 5-398.

BUCHANAN, J.; (1973), "The Coase Theorem And The Theory Of The State", *Natural Resources Journal*, 13, pp. 579-594.

CALABRESI, G.; (1968), "Transaction Costs, Resource Allocation And Liability Rules-A Comment", *Journal of Law and Economics*, 11(1), pp. 67-73.

CHEUNG, S. N. S.; (1998), "The Transaction Costs Paradigm", *Economic Inquiry*, 36(4), pp. 514-521.

COASE, R. H.; (1937), "The Nature Of The Firm", *Economica*, 4(16), pp. 386-405.

COASE, R. H.; (1960), "The Problem Of Social Cost", *Journal of Law and Economics* 3, pp. 1-44.

COASE, R. H.; (1981), "The Coase Theorem And The Empty Core: A Comment", *Journal of Law and Economics*, 24(1), pp. 183-187.

COASE, R. H.; (1988), *The Firm, The Market, And The Law*, University of Chicago Press, Chicago.

COLEMAN, J.; (1980), "Efficiency, Exchange, And Auction: Philosophic Aspects Of The Economic Approach To Law", *California Law Review*, 6(2), pp. 221-249.

COLEMAN, J.; (1982), "The Normative Basis Of Economic Analysis: A Critical Review Of Richard Posner's -The Economics Of Justice-", *Stanford Law Review*, 34(5), pp. 1105-1131.

COOTER, R.; (1982), "The Cost Of Coase", *The Journal of Legal Studies*, 11(1), pp. 1-33.

COOTER, R. and T. ULEN; (2004), *Law and Economics*, Third edition, Pearson/Addison Wesley, US.

ÇETİN, T.; (2012), "İktisat, Kurumsal İktisat Ve İktisat Sosyolojisi", *Sosyoloji Konferansları*, 45 (1), ss. 43-73.

DAHLMAN, C. J.; (1979), "The Problem Of Externality", *Journal Of Law And Economics*, 22(1), pp. 141-162.

DONOHUE; J. J. III; (1989), "Diverting The Coasean River: Incentive Schemes To Reduce Unemployment Spells", *The Yale Law Journal*, 99(3), pp. 549-609.

DEMSETZ, H.; (1972), "When Does The Rule Of Liability Matter?", *Journal of Legal Studies*, 1(1), pp. 13-28.

DEMSETZ, H.; (2011), "The Problem Of Social Cost: What Problem? A Critique Of The Reasoning Of A. C. Pigou And R. H. Coase", *Review of Law and Economics*, 7, pp. 1-13.

ELLICKSON, R. C.; (1986), "Of Coase And Cattle: Dispute Resolution Among Neighbors In Shasta County", *Stanford Law Review*, 38(3), pp. 623-687.

ELLICKSON, R. C.; (1991), *Order Without Law: How Neighbours Settle Disputes*, Harvard University Press, Cambridge, MA.

FARBER, D. A.; (1997), "Parody Lost/Pragmatism Regained: The Ironic History Of The Coase Theorem", *Virginia Law Review*, 83(2), pp. 397-428.

FRECH, H. E. III; (1979), "The Extended Coase Theorem And Long Run Equilibrium: The Non-Equivalence Of Liability Rules And Property Rights", *Economic Inquiry*, 17(2), pp. 254-268.

FRIEDMAN, D.; (1987), "Economic Analysis Of Law", J. EATWELL, M. MILGATE and P. K. NEWMAN (Ed.), *In The New Palgrave: A Dictionary Of Economics*, Macmillan, USA.

FURUBOTN, E. G. and S. PEJOVICH, (1974), *The Economics Of Property Rights*, Ballinger, Cambridge, MA.

HALPIN, A.; (2007), "Disproving The Coase Theorem", *Economics and Philosophy*, 23(3), pp. 321-341.

HODGSON, G. M.; (2000), "What Is The Essence Of Institutional Economics?", *Journal of Economic Issues*, 34(2), pp. 317-329.

HOFFMAN, E. and M. L. SPITZER; (1982). *The Coase Theorem: Some Experimental Tests*, *Journal of Law and Economics*, 25(1), pp. 73-98.

HOLDERNESS, C. G.; (1989). "The Assignment Of Rights, Entry Effects, And The Allocation Of Resources", *The Journal of Legal Studies*, 18(1), pp. 181-189.

İŞIKTAÇ Y. ve U. KOLOŞ; (2015), *Hukuk Sosyolojisi, Bilgi Üniversitesi Yayınları*, İstanbul.

KAHNEMAN, D., KNETSCH, J. L. and R. H. THALER; (1990), "Experimental Tests Of The Endowment Effect And The Coase Theorem", *Journal of Political Economy*, 98(6), pp. 1325-1348.

KAMA, Ö.; (2011), "Yeni Kurumsal İktisat Okulunun Temelleri", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(2), ss. 183-204.

KAPLOW, L., and S. SHAVELL; (2002), "Economic Analysis Of Law", A. J. AUERBACH and M. FELDSTEIN (Ed.), *Handbook Of Public Economics*, Volume 3, Elsevier Science B.V., pp. 1661-1784.

KUECHLE, G. and D. Rios, (2012), "The Coase Theorem Reconsidered: The Role Of Alternative Activities", *International*

- Review of Law and Economics*, 32(1), pp. 129-134.
- LEE, B. A. and H. E. SMITH; (2012), "The Nature Of Coasean Property", *International Review of Economics*, 59(2), pp. 145-155.
- MACKAAY, E.; (2000), "History Of Law and Economics", B. BOUCKAERT and G. DE GEEST (Ed.), *Encyclopedia of Law and Economics*, Cheltenham, Edward Elgar, pp. 65-117.
- MARCHAND, J. R. and K. P. RUSSELL; (1973). "Externalities, Liability, Separability, And Resource Allocation", *The American Economic Review*, 63(4), pp. 611-620.
- MCKELVEY, R. and T. PAGE; (2000), "An Experimental Study Of The Effect Of Private Information In The Coase Theorem", *Experimental Economics*, 3(3), pp. 187-213.
- MEDEMA, S.; (2011), "A Case Of Mistaken Identity: George Stigler, -The Problem Of Social Cost- And The Coase Theorem", *European Journal of Law and Economics*, 31(1), pp. 11-38.
- MEDEMA, S. and R. O. Jr. ZERBE; (2000), "The Coase Theorem", B. BOUCKAERT and G. DE GEEST (Ed.), *Encyclopedia of Law and Economics*, Cheltenham, Edward Elgar, pp. 836-892.
- MURTY, S.; (2010), "Externalities And Fundamental Nonconvexities: A Reconciliation Of Approaches To General Equilibrium Externality Modeling And Implications For Decentralization", *Journal of Economic Theory*, 145(1), pp. 331-353.
- ORHAN, S.; (2011), "Dünden Bugüne Kurumsal İktisat", E. EREN ve Metin SARFATİ (Ed.), *İktisatta Yeni Yaklaşımlar İletişim Yayınları*, İstanbul, Ankara, ss. 59-88.
- PARISI, F.; (2004a), "Positive, Normative And Functional Schools In Law And Economics", *European Journal of Law and Economics*, 18(3), pp. 259-272.
- PARISI, F.; (2004b), "The Law and Economics Movement", C. K. ROWLEY and F. SCHNEIDER (Ed.), *The Encyclopedia of Public Choice*, Springer, US, pp. 665-667.
- POLINSKY, A. M.; (1974), "Economic Analysis As A Potentially Defective Product: A Buyer's Guide To Posner's Economic Analysis Of Law", 87(8), *Harvard Law Review*, pp. 1655-1681.
- POLINSKY, A. M. and S. SHAVELL; (2008), "Public Enforcement of Law, S. N. DURLAUF AND L. E. BLUME (Ed.), *The New Palgrave Dictionary of Economics*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, pp. 38-47.
- POSNER, R. A.; (1972), *Economic Analysis Of Law*, Little, Brown and Company, Boston.
- REGAN, D. H.; (1972), "The Problem Of Social Cost Revisited", *Journal of Law and Economics*, 15(2), pp. 427-437.
- SHAPIRO, D. L.; (1974), "A Note On Rent And The Coase Theorem", *Journal of Economic Theory*, 7(1), pp. 125-128.
- SIMON, H. A.; (1955), "A Behavioral Model Of Rational Choice", *The Quarterly Journal Of Economics*, 69(1), pp. 99-118.
- STARRETT, D. A.; (1972), "Fundamental Nonconvexities In The Theory Of Externalities", *Journal of Economic Theory*, 4(2), pp. 180-199.
- STIGLER, G. J.; (1966), *The Theory Of Price*, Third Edition, Macmillan, New York.
- ŞENALP, M. G.; (2007), "Dünden Bugüne Kurumsal İktisat". E. ÖZVEREN (Ed.), *Kurumsal İktisat , İmge Kitabevi Yayınları*, Ankara, ss. 45-92.
- USHER, D.; (1998), "The Coase Theorem Is Tautological, Incoherent Or Wrong", *Economics Letters*, 61(1), 3-11.
- VON HAYEK, F. A.; (1937), "Economics And Knowledge", *Economica*, 4(13), pp. 33-54.
- YILMAZ, F.; (2007), "Avrupa'da Kurumsal İktisat: G.M. Hodgson Örneği", E. ÖZVEREN (Ed.), *Kurumsal İktisat, İmge Kitabevi Yayınları*, Ankara, ss. 93-142.
- YÜCEL, M. T.; (2004), *Hukuk Sosyolojisi, Başkent Klışe Matbaacılık*, Ankara.
- ZELDER, M.; (1998), "The Cost of Accosting Coase: A Reconciliatory Survey Of Proofs and Disproofs Of The Coase Theorem", S. G. MEDEMA (Ed.), *Coasean Economics: Law and Economics and the New Institutional Economics*, Springer, Netherlands, pp. 65-94.
- ZERBE, R. O. Jr.; (1980), "The Problem Of Social Cost In Retrospect", *Research in Law and Economics*, 2, 83-102.